

V kruzích alternativců se jistě již dlouho rodí tu slabší, tu silnější odpor k současnému uspořádání hodnot ve společnosti a dost často nachází svůj výraz v pohrdavém vztahu k penězům: „Což jsou peníze posvátná kráva?“, slyšíme mnohé říkat a mnozí jiní by to rádi řekli, kdyby si troufli.

Ovšemže nejsou, ale měly by být! – Pro toho, komu se nyní protočily panenky, opakují: Peníze jsou málo posvátné a spousta problémů pochází z toho, že si jich nevážíme a neužíváme je správně. Co to peníze vlastně jsou? Jsou vyjádřením a dalo by se říci ztělesněním řádu mezi hodnotami, tak jak si ho společnost po dlouhé generace buduje, a samozřejmě nejdominantněji i té jeho podoby, která je pod přímým vlivem současnosti. Peníze vyjadřují obecné hodnocení společnosti, obecný soud o hodnotách toho či onoho. Pravíme třeba, že to či ono "nestojí za zlámanou grešlí"; o jiných věcech říkáme, že jsou "milionové" a takových hodnotících metafor bychom našli spoustu.

Potud dobře, ale kámen úrazu začíná, když chceme blíže prozkoumat, jak konkrétně takové společenské hodnocení probíhá. Většinou se soudí, že zde pracuje "neviditelná ruka trhu". Inu pracuje – někdy; jindy, a to i v případech, kdy by měla rychle zasáhnout, trestuhodně zahálí. Také tato ruka není jenom neviditelná, ale také slepá a zhusta náhodná, a i přes svou neviditelnost není nemanipulovatelná! Jak to taky má dopadnout, když rozhodování nemá dělat mysl, ale – ruka. Většinou se má za to, že tu "ruku" vytváří zprůměrovaná kolektivní masa spotřebitelů, nebo obecněji "tržních subjektů", které i přes individuální fluktuace neomylně vyjadřují svou vůli směřující k individuálnímu blahu a tím i blahu společnosti, nebo aspoň specifikované skupiny obyvatel, neboť ti se přece všichni a vždy chovají sobecky, tj. pro sebe výhodně a tudíž, i když to třeba někdo zcela neumí, nebo mu jeho kalkulace zaměřená na vlastní prospěch nevyjde, v obecném součtu a průměru zaměří společnost své preference správným směrem.

Je tomu tak? Ovšemže není, je tomu právě naopak. To, že se "tržní ekonomika" stále ještě udržuje při životě, je jenom důsledek toho, že stále – bohužel – existuje mnoho lidí, kteří si dali vemluvit nebo našeptat rezignaci na individuální hodnoty. Primárně z nich - a až teprve v druhé řadě z těch nejbídnějších chudáků, u kterých je to volba z nezbytnosti - se rekrutují sběratelé a čtenáři oněch známých supermarketových letáček, z jejichž provokativní žluti většinou neméně provokativně křičí slova typu: Akce! Sleva! Bonus! a nejrůznější cifry. Něco takového je ovšem stále realita, ale já chci upozornit na to, že peníze si takové jednání od nás nezaslouží. Peníze sice nemají rozum ani cit, ale kdyby ho měly, asi by zaplakaly, k jakým nízkým cílům je lidé používají. Peníze totiž nevynalezla liberální ekonomika. Ba ani papírové peníze nejsou jejím dílem, ale jsou o pár desetiletí starší, tedy vznikly ještě v éře osvícenského státu (který to za to řádně schytl od Goetha v jeho Faustovi). Není možno zde zabíhat do historických podrobností, ale je nepochybným faktem, že nejstarší peníze se používaly v chrámových okrcích, kde vyjadřovaly ekvivalent ceny oběti. A ještě dlouho potom - ba vlastně prakticky dodnes, ovšem z trochu jiných důvodů - nebylo dovoleno kdejakému bohatci, který by si to třeba i byl mohl dovolit, razit vlastní minci. O tom, že mince sama svým zjevem a tvarem vyvolávala respekt vůči panovníkovi, čteme nakonec i v samotném evangeliu. (Mk 12,15 par.)

Je to vlastně paradox: Tím, že o peníze tak zuřivě usilujeme, tím, že v nich samotných vidíme hodnotu jako takovou, si jednak sami zabraňujeme prohlédnout skrze peníze k hodnotám, které *reprezentují* a nakonec jim tím i bráníme v tom, aby plnily svou funkci. Peníze samy v sobě NEJSOU hodnotou. Ba ani ty starodávné půvabné zlaté a stříbrné mince neměly vždy tu hodnotu, která jim byla přikládána. Tato relativita se plasticky zvýraznila . na přelomu 16. a 17. století, kdy příliv laciného stříbra z Jižní Ameriky rozvrátil celé evropské finanční hospodářství. Peníze hodnotu opravdu jen REPREZENTUJÍ, SYMBOLIZUJÍ. A protože v dávných dobách lidé mnohem více dbali na materiální podobu symbolu – zvláště

u *posvátných* věcí, mezi něž se peníze počítaly – bylo by ovšem nedůstojné vyrábět je z nějakého nepěkného materiálu. A věc, která svou podstatou je vytvořena, aby poukazovala mimo sebe sama, navíc k něčemu tak ideálnímu a duchovnímu jako je *hodnota*, si jistě zaslouží být chápána jako posvátná. A – jak nás poučil Druhý Nikajský sněm (už dost dávno – bylo to r. 787) – účta se nikdy nevzdává posvátným symbolům samotným, ale účta a cit k nim směřované se přenášejí na jejich vzor, *prótotyp*.

Nadhodil jsem jisté téma a neměl bych od něho utíkat. Jestliže nevěříme v neviditelnou ruku trhu (tím není řečeno, že nevěříme *na* něco takového, ale že jí, tj. "neviditelné ruce trhu" *nedůvěřujeme*) a na druhé straně uznáváme význam peněz, který je ostatně očividný, musíme přijít s vlastním návrhem toho, jak mají peníze zobrazovat a vyjadřovat hodnoty, jež společnost uznává. Ale vlastně jsme to už naznačili: Co nám totiž nejvíce vadí na této "neviditelné ruce trhu"? To, že pohnutky, jimiž se uvádí do pohybu, jsou pohříchu velice nízké pohnutky lidského sobectví. Zde ovšem můžeme ze strany liberálů slyšet námitku, že právě to je na celé té Smithovské teorii to geniální: že výslednicí součtu nízkých pohnutek může být veřejné blaho. Mohli bychom také říci, že se liberálům podařilo takto zapráhnout čerta do pluhu. Inu ano – podařilo. Ale nepodceňujme čerta: dlouho bude sloužit (a také poměrně dlouho sloužil), ale jednou si to od nás vybere! A zdá se, že mu jeho kalkulace na čas začíná vycházet. Kdyby totiž "otcové liberalismu" byli řekli: Učiňme nyní z nízkých lidských vlastností pohon, který zapráhneme na určitý čas do vozu pokroku, avšak budeme dbát ho po určitém čase nahradit pohonem řádným; budeme tudíž usilovně pracovat na zvelebení a povznesení lidstva, aby bylo vychováno nelpět na těchto nízkých pohnutkách, ale vyvinout se v cosi lepšího, co mu zároveň umožní utvořit dokonalejší sociální ustrojení... - snad ani lépe nedokončit! Takovou *utopii* by byli mohli myslet vážně pansofisté 17. století a možná ještě někteří ctnostnější osvícenci století osmnáctého. Ne tak ovšem pragmatici století devatenáctého. Ve hře je totiž ještě jeden moment: každá hra nejlépe vychází a také nejvíce vynáší "pro bank" pokud ji hraje co největší počet lidí. Jednodušeji řečeno: Jestliže přesvědčím lidi, že svět funguje podle pravidel tak, jak je definuji já, dokážu toho jistě dobře využít a zajistit si v této hře určitý "náskok". Mimochodem, kdo už dnes hovoří o veřejném blahu?! Tato kategorie přestala lidi zajímat. Tím se ovšem ztrácí také cíl, ku kterému má sobectví táhnout káru tržní ekonomiky a zůstávají právě jen ty jednotlivé, soukromé rozkoše, vášně a neřesti, kterým dnes holdujeme více než kdy jindy, aniž by nás od toho cokoli zrazovalo, ba právě naopak. Nejvyšší čas přepráhnout a nedělat již výběr slepě, podle pudů a vášní, ale myslí a mravně zušlechtěnou vůlí. Budou-li se tak chovat jednotlivci, začne se tak posléze chovat i stát a přestaneme být třeba neustále syceni slovy o potřebě "jednotné sazby daně". (Neboť rohlík i kalašnikov je přece zboží a zboží jako zboží, ne?; navíc by se to pletlo, byl by to silný "korupční tlak", kdybychom kalašnikovy zdaňovali více – všichni by hned začali vydávat kalašnikovy za rohlíky.) A budeme-li si při těchto svých *vědomých* ekonomicky vyjádřených volbách navíc ještě vědomi onoho zvláštního vztahu posvátnosti, který peníze, kterými měříme i budeme měřit své ekonomické transakce, víže ke světu ideálních jsoucen, hodnot, bude to jen tím lépe, neboť budeme volit odpovědněji.

Že to nebude lehké? No ovšemže. Dnes jsme totiž tak trochu všichni materialisté. Já taky. nevěříme příliš v ony ideální hodnoty, hmatatelnost nás poutá a drží při zemi. Zkusme maličký test: Předpokládám, že kdokoli dočetl *takovýto* text až sem, musí vykazovat určité intelektuální sklony. Tudíž se vás moji intelektuální čtenáři ptám: Budete-li mít v bytě celý den řemeslníka, s jakou částkou budete počítat? Jistě to bude v tisících. I jenom krátká návštěva takového zámečníka nebo instalatéra nevyjde na méně nežli pět set, i kdyby se u vás jenom otočil. A kolik jste ochotni dát učiteli za hodinu řekněme španělštiny nebo klavíru? Stejnou částku? Tak a jsme u toho. Ale nezoufejte, i já jsem materialista: To by mi totiž nebylo zatěžko říkat si za intelektuální práci mnohem více peněz. Jenž mi pořád máme všichni pocit, že peníze je možno vydat, potažmo dostat jen za něco materiálního! Inu

materiální hodnoty jsou také hodnoty – ale jsou to hodnoty jediné? – Neexistují i věci úplně nemateriální povahy, které přitom mají hodnotu velmi vysokou? Jsme ochotni si to přiznat? Jsme ochotni těmto nemateriálním věcem přiznat svoji důvěru a náležitě jim "odměřit z klobouku"? ...

28/7/12